

Βιβλιοπαρουσιάσεις

Βύρων Κοτζαμάνης

Στοιχεία Δημογραφίας

Η δημογραφία, η επιστήμη του 'πολιτισμού', είναι μία νέα σχετικά επιστήμη, η εμφάνισή της και η ανάπτυξή της συντελούνται βασικά τον 19ο και τον 20ο αιώνα. Ωστόσο, πριν ακόμη οριστεί και οριοθετηθεί ως επιστήμη αναπτύσσοντας τις μεθόδους και στη συνέχεια τις θεωρίες της, στην υπερτριχλιόχρονη γραπτή ιστορία μας, ερωτήματα και ιδέες γύρω από τα πληθυσμιακά προβλήματα απασχολούσαν όλους τους γνωστούς στοχαστές και φιλόσοφους της ανθρωπότητας. Τον τελευταίο ειδικότερα αιώνα, οι συζητήσεις και οι συγκρούσεις πάνω σε θέματα που αναφέρονται άμεσα ή έμμεσα στον πληθυσμό εντάθηκαν, ενώ παράλληλα, η νέα αυτή επιστήμη συγκεκριμενοποίησε προοδευτικά τις μεθόδους της και ανέπτυξε τα πεδία αναφοράς της, κατακτώντας οριστικά την αυτονομία της. Η δημογραφία κατοχυρώθηκε με την εισαγωγή της στα Πανεπιστημιακά Ιδρύματα, τη δημιουργία Ερευνητικών Κέντρων και την έκδοση πληθώρας επιστημονικών περιοδικών σε όλες σχεδόν τις αναπτυγμένες χώρες του πλανήτη μας, ενώ ταυτόχρονα, τόσο οι μέθοδοί της όσο και τα αποτελέσματά της χρησιμοποιούνται ευρύτατα από συγγενείς επιστήμες αντικατοπτρίζοντας έτσι τη θέση που έχει πλέον κατακτήσει στον κόσμο του σήμερα.

Στη χώρα μας, η δημογραφία και η έρευνα πάνω σε θέματα που άπτονται του πληθυσμού διανύουν ακόμη τα πρώτα τους βήματα, παρόλο το ενδιαφέρον που αρχίζουν να συγκεντρώνουν τα δημογραφικά δρώμενα στη διάρκεια της τελευταίας 35ετίας και παρά την πληθώρα παρεμβάσεων και άρθρων στον τύπο –έργο συνήθως ευαισθητοποιημένων περί τα δημογραφικά επιστημόνων προερχόμενων από συγγενή επιστημονικά πεδία. Η καθυστέρηση αυτή οφείλεται τόσο σε ειδικούς (έλλειψη αξιόπιστων δεδομένων και χρονολογικών σειρών) όσο και σε γενικούς λόγους, οι οποίοι σχετίζονται άμεσα με την αργή ανάπτυξη των ανθρωπιστικών επιστημών στην Ελλάδα. Οφείλεται επίσης και στην πολύ δημογραφική μας παιδεία, καθώς και η δημογραφία σαν αυτόνομο γνωστικό αντικείμενο δεν διδάσκεται παρά σε ελάχιστα από τα υπάρχοντα πανεπιστημιακά Τμήματα ενώ η χώρα μας δεν διαθέτει ακόμη, όπως όλες σχεδόν οι ανεπτυγμένες χώρες του πλανήτη μας, ένα Κέντρο Δημογραφικών Ερευνών. Ταυτόχρονα τα διαθέσιμα συγγράμματα είναι ελάχιστα, δεν έχει μεταφραστεί ακόμη κανέ-

να από τα 'κλασικά' έργα δημογραφικής ανάλυσης, ενώ η ελληνική βιβλιογραφία, σε θέματα που άπτονται του πληθυσμού, των δημογραφικών μας εξελίξεων είναι ιδιαίτερα περιορισμένη.

Τα Στοιχεία Δημογραφίας στοχεύουν να καλύψουν μερικώς το κενό αυτό, στην ελληνική βιβλιογραφία εισάγοντας τον αναγνώστη, που δεν έχει ιδιαίτερες γνώσεις μαθηματικών και στατιστικής στη νέα αυτή επιστήμη, παρουσιάζοντας με απλό και κατανοητό τρόπο τις βασικές έννοιες καθώς και τις μεθόδους και τις τεχνικές της. Το βιβλίο περιλαμβάνει πέντε μεγάλες ενότητες: η πρώτη –εισαγωγική- αναφέρεται στο αντικείμενο της δημογραφίας και την ιστορική της εξέλιξη ενώ η δεύτερη στις πηγές πληροφοριών και τα δεδομένα που χρησιμοποιεί η νέα αυτή επιστήμη. Στην τρίτη ενότητα εξετάζεται η μεταβλητή 'χρόνος' που υπεισέρχεται στη μελέτη όλων των δημογραφικών φαινομένων και διευκρινίζονται ορισμένες έννοιες που θεωρούνται προαπαιτούμενες για την κατανόηση των μεθόδων, τεχνικών και δεικτών που χρησιμοποιούνται στην πληθυσμιακή δημογραφική ανάλυση (τέταρτη ενότητα) ενώ στο τελευταίο μέρος εκτίθενται συνοπτικά κάποιοι προβληματισμοί γύρω από τη δημογραφική πολιτική. Στις περισσότερες από τις προσεγγίσεις και τα παραδείγματα που δίνονται αξιοποιούνται απογραφικά δεδομένα και δεδομένα της φυσικής κίνησης του πληθυσμού της χώρας μας, ενώ συμπληρωματικά, για την πληρέστερη ενημέρωση του αναγνώστη, το παρόν εγχειρίδιο περιλαμβάνει, εκτός από μία αναλυτικότερη βιβλιογραφία και ένα τρίγωνο γλωσσάρι δημογραφικών όρων.

Το εγχειρίδιο αυτό αποτελεί ένα χρήσιμο βοήθημα σε όλους όσους επιθυμούν να εξοικειωθούν με τις αρχές της δημογραφικής ανάλυσης, να κατανοήσουν τις βασικές έννοιες και μεθόδους και ταυτόχρονα το δημογραφικό μας τοπίο, λαμβάνοντας κριτική θέση στη συζήτηση για τις δημογραφικές εξελίξεις και προοπτικές στη χώρα μας.

Βύρων Κοτζαμάνης

Δημογραφική πρόκληση, γεγονότα και διακυβεύματα

Ο πληθυσμός, υπήρξε αρχικά ένα μέλημα, πριν καταστεί αντικείμενο ανάλυσης στους δύο τελευταίους αιώνες. Η σχέση ανάμεσα στο μέγεθος ενός πληθυσμού και στην ευημερία, ανάμεσα στους παράγοντες που καθορίζουν την ανάπτυξη/δομές του από τη μία, και τις μεταβλητές της οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης από την άλλη, βρίσκονται στο επίκεντρο των προβληματισμών ενώ, οι πολιτικές για τον πληθυσμό συνεχίζουν να αποτελούν αντικείμενο αντιπαράθεσης ανάμεσα στις ανεπτυγμένες και λιγότερο ανεπτυγμένες χώρες του πλανήτη μας.

Στην Ελλάδα, παρόλο το αυξανόμενο μεταπολεμικά, ενδιαφέρον για τα δημογραφικά δρώμενα, η δημογραφία και η έρευνα πάνω σε θέματα που άπτονται του πληθυσμού διανύουν ακόμη τα πρώτα τους βήματα και πολλές προσεγγίσεις χαρακτηρίζονται από εθνοκεντρισμό, καθώς οι δημογραφικές εξελίξεις στη χώρα μας εξετάζονται συνήθως αυτοτελώς –χωρίς να λαμβάνονται υπόψη οι αντίστοιχες στον ευρωπαϊκό και μεσογειακό της περίγυρο, με αποτέλεσμα να αναδεικνύονται συχνότατα αμφιλεγόμενες ιδιαιτερότητες για τη χώρα μας. Ταυτόχρονα, συχνά, σε θέματα που άπτονται του πληθυσμού ο ιδεολογικός λόγος προτάσσεται του επιστημονικού, και σε πληθώρα άρθρων (ειδικά στον τύπο) παρουσιάζεται μία μάλλον καταστροφική εικόνα των δημογραφικών μας εξελίξεων, εικόνα που εδράζεται στην επιλεκτική παρουσίαση στοιχείων και δεικτών που οδηγούν ‘αβίαστα’ στο συμπέρασμα ότι η Ελλάδα ‘μαστιγίζεται’ από τη μεγαλύτερη δημογραφική κρίση της ιστορίας της, με άμεσο αποτέλεσμα την ‘ταχύτατη συρρίκνωση του ελληνικού πληθυσμού’ στην ‘πρώιμη’ γήρανσή του, και απώτερο, την ‘απώλεια του δυναμισμού του και την αμφισβήτηση της συνέχειάς του στο γεωγραφικό χώρο που κατέχει’, με ‘απροσδόκητες’ επομένως συνέπειες. Οι επιπτώσεις της εθνοκεντρικής και αποσπασματικής αυτής –αλλά και συχνά συγκινησιακά φορτισμένης- θεώρησης των δημογραφικών δεδομένων στη χώρα μας, καθώς και της μονομερούς επικέντρωσης της προσοχής στην αναπαραγωγή (γεννητικότητα/γονιμότητα) θέτει σημαντικά εμπόδια σε μία νηφάλια, στη βάση υπαρκτών δεδομένων και επιστημονικών αναλύσεων, συζήτηση για τις δημογραφικές εξελίξεις και προοπτικές της. Έτσι, παράλληλα, με δεδομένο τον ελλιπή προβληματισμό για την ‘ποιότητα’ του πληθυσμού (υγεία, παιδεία, δυνατότητα προσαρμογής στις ταχύτατα εξελισσόμενες συνθήκες) προβάλλεται συχνότα-

τα μόνον η 'ποιότητα' σε συνάρτηση με όμορες 'ποσότητες' για να τονιστούν οι ανισότητες, ή με επίκληση ιστορικών 'παραδειγμάτων' (Ρώμη, Αρχαία Αθήνα) που συνειρμικά μας οδηγούν σε σενάρια του τύπου 'γεννάτε γιατί χανόμαστε'. Τα αναφερόμενα παραδείγματα, ουδαμώς επιτρέπουν συνήθως την ύπαρξη τέτοιων αιτιωδών σχέσεων. Τέλος, ως δαμόκλειος σπάθη παρουσιάζεται ταυτόχρονα και η αύξηση του αριθμού των ηλικιωμένων –γήρανση- στη βάση ενός ορίου (65 έτη) που αυθαίρετα τίθεται χωρίς αναφορά στις εξελίξεις των φυσιολογικών, νευρολογικών και ψυχολογικών δεδομένων των τελευταίων δεκαετιών, θεωρώντας ότι η ηλικία είναι ο μοναδικός ασφαλής δείκτης για τη 'μέτρηση' της κατάστασης της υγείας και των παραγωγικών δυνατοτήτων του ατόμου.

Ο συλλογικός αυτός τόμος που επιμελήθηκε ο Διευθυντής του Εργαστηρίου Δημογραφικών και Κοινωνικών Αναλύσεων του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας Καθ. Βύρων Κοτζαμάνης δεν καλύπτει προφανώς όλο το φάσμα των θεμάτων και πτυχών γύρω από τις δημογραφικές εξελίξεις στην Ελλάδα και στον πλανήτη μας. Τα κείμενα που προέχονται στην έκδοση αυτή (*ο πληθυσμός του πλανήτη μας, η ΕΕ –από την Ένωση των 6 στην ΕΕ των 27 κρατών-μελών, οι δημογραφικές εξελίξεις στην ΕΕ των 15 και την Ελλάδα, οι δημογραφικές εξελίξεις στη νεώτερη Ελλάδα (1830-2007), οι προβληματισμοί για την πορεία της γεννητικότητας και της γονιμότητας, η γαμλιότητα στην Ελλάδα, τάσεις και προοπτικές, η θνησιμότητα στη μεταπολεμική Ελλάδα, οι χωρικές διαφοροποιήσεις των σύγχρονων μορφών κινητικότητας στην υπαίθρο χώρα*) αναφέρονται κυρίως σε διαφορετικές πτυχές των δημογραφικών-πληθυσμιακών μας εξελίξεων εντάσσοντας τις στον ευρωπαϊκό και διεθνή τους περίγυρο, συνδυάζοντας συχνά αναλύσεις που εδράζονται σε επεξεργασία δευτερογενών δεδομένων με την παρουσίαση απόψεων και επιχειρημάτων που λαμβάνονται υπόψη τις αντίστοιχες τάσεις της διεθνούς συζήτησης *η δημογραφική πρόκληση, γεγονότα και διακυβεύματα* συμβάλλει έτσι στη συγκρότηση μιας σαφέστερης εικόνας για τα δημογραφικά μας δρώμενα και αποκτά ακόμη μεγαλύτερο ενδιαφέρον αν λάβουμε υπόψιν την πληθώρα των αποσπασματικών αναφορών στα ΜΜΕ τόσο για την ερμηνεία των επιπτώσεων των δημογραφικών μας εξελίξεων, όσο και για τις προτάσεις ενεργών παρεμβάσεων στον τομέα του πληθυσμού.

Vicky Karkou*Arts Therapies in Schools: Research and Practice*

This is a book about art therapies in schools, encompassing music, art, drama and dance movement, psychotherapy¹, and brings together international contributions dealing with research and practice in the field. The necessity of this book has become apparent through my own engagement in therapy, teaching and research in this area. For many years I found myself being one of the few people researching and publishing on the top. At the same time I was aware that there were several arts therapists practicing in mainstream and special schools. It was therefore clear that work completed in this context was not receiving sufficient attention within English language literature.

As we will see in the sections following other reasons for publishing this book have been:

- The historical links between arts therapies and arts education
- The belief that work environments can have major impact upon the practice of arts therapies, such that there is a need to identify useful ways of working within this context¹
- The fact that there is limited research work completed and reported from this context, and the need to integrate research and practice in appropriate, useful and therapeutically sound ways.

Towards the end of this introduction the reader will also find broad description of the key features of the book and a brief overview of the chapters included.

¹ 'Dance movement psychotherapy' is the new name of the discipline in the UK as agreed by the Association in Dance Movement Psychotherapy UK in June 2009. However, in most other European countries the name of the discipline remains 'dance movement therapy'. In this book, the terms 'dance movement therapy' and 'dance movement psychotherapy' will be used interchangeably to refer to the same discipline.

Similar debates can also be found in other disciplines. Art therapy, for example, is also known as 'art psychotherapy'. Both terms are legally protected under the Health Professions Council (HPC). However, in this context the contri-

Το βήμα των κοινωνικών επιστημών

butors decided to call their practice 'art therapy' and so this is the term used throughout the book of the particular discipline.

For drama, the British term 'dramatherapy' is used throughout the book instead of the American term 'drama therapy'. The reason for this is, again, the fact that it is the preferred the term used by the contributors.